

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№5

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026 MAY

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, may.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umiddjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

АДАПТИВНОЕ БИЗНЕС-ПЛАНИРОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	10
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Исматуллаев Темур Равшан угли	
STERJEN KO'NDALANG KESIM YUZASI ELLIPS SHAKLIDAGI TRANSFORMATORNING QISQA TUTASHUV PAYTIDAGI MEKANIK ZO'RIQISHGA CHIDAMLILIGI	18
Bekishev Allabergen Yergashevich, Yakubova Dilfuza Kuanishovna, Saidova Nozima Akkulovna	
ВЛИЯНИЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ НА РАЗВИТИЕ СФЕРЫ УСЛУГ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЕГИОНОВ УЗБЕКИСТАНА.....	26
Мусаева Шоира Азимовна, Муйинжонов Хусейн Алишерович	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ КОМПАНИЙ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	35
Габбарова Ильмира Володиевна	
BALAND BINOLAR FASADLARINI PARDOZLASH TEXNOLOGIYALARINI EKSPLOATATSION ISHONCHLILIK VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH.....	41
Amirov Shavkat Rahmatullayevich	
ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	48
Усманова Азиза Баходировна	
PEREGONDAGI HARAkatNI BOSHqARISH TIZIMLARINI MIKROPROtSESSORLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRILGAN TUZILMAVIY SXEMASINI ISHLAB CHIqISH.....	53
Xujamkulov Eldor G'ayratjon o'g'li	
INVESTITSIYALAR HAJMINI OSHIRISHGA QARATILGAN CHORA-TADBIRLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	62
Alimova Dilafro'z Tohir qizii	
HUDUDLAR KESIMIDA AHOLI O'SISHINING BANDLIK DARAJASIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	68
Xusniddinova Gulnoza Ulug'bek qizi	
QUYOSH FOTOELEKTRIK PANELLARI SAMARADORLIGIGA ATROF-MUHIT OMILLARI VA CHANGLANISHNING TA'SIRI HAMDA ULARNI KAMAYTIRISHGA QARATILGAN INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR.....	67
Botirov Bozorbek, Iskandarova Charos, Avazov Jonibek, Sultonov Abror	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI ..	74
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich, Sharipova Lobar Umrbek qizi	
INTERPOLATSION TIKLASH ALGORITMLARINING OCR ANIQLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	82
Aliyev Nodirbek Hamidullo o'g'li	
IKORXONALARDA KORPORATIV BOSHqARUVNI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI VA INSTITUTSIONAL OMILLARI.....	89
Muxtorova Shaxlo Farxodovna	
O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARINI EKONOMETRIK PROGNOZLASH.....	101
Qo'ziboyev Behzod Hamidovich	
KPI-BASED PERFORMANCE MANAGEMENT AND ITS IMPACT ON EMPLOYEE PRODUCTIVITY	106
Sultanova Kamila Mukhtorali kizi	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	

MHXS STANDARTLARIGA O‘TISH: KORXONALAR UCHUN AMALIY MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	117
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
TURMUSH FAROVONLIGINI BAHOLASHNING KO‘P O‘LCHOVLI USULLARI VA MEZONLARI	123
Turdikulova Moxira Maxmasharifovna	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING MOLIVAVIY-IQTISODIY IMPERATIVLARI	127
Kaxorova Zamira Safaraliyevna	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA RO‘Y BERISHI MUMKIN BO‘LGAN BAXTSIZ HODISALAR VA UNI BARTARAF ETISH CHORA-TADBIRLARI	132
Dehqonov Oyatillo Mansurbek o‘g‘li, Abduraxmanov Abdurashid Ataxanovich	
VTULKA DETALINI ISHLAB CHIQRISHDA SHTAMPLASH TEXNOLOGIK JARAYONINI ISHLAB CHIQISH...	143
Abdullayev Fatxulla, Xasanov Kamoliddin, Yolg‘ashova Madina, Jo‘rayev Muhiddin	
JAHON MOLIVAVIY TIZIMINING TRANSFORMATSIYASI.....	147
Qobilova Nodira Qayumjon qizi, Normurodov X.E.	
KORXONALARDA “TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH” KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	151
Mamasoliyev G‘ayratbek Maxamadyusupovich	
HUDUDIY BARQARORLIKNI TA‘MINLASHDA MAHSULOT EKSPORTINI DIVERSIFIKATSIYALASH YO‘LLARI.....	156
Mamadjanova Tuyg‘unoy Axmadjanovna	
PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARIDA ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ASOSIDA YUQORI QO‘SHILGAN QIYMATLI MAHSULOTLAR ULUSHINI KENGAYTIRISH	161
Yusupova Feruza Yo‘ldoshevna	
AHOLINING MOLIVAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA MIKROLOYIHALARNING O‘RNI	166
Irgashev Anvar Farxodovich	
XALQARO KOMPANIYALARDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....	173
Raxmankulov Sherzod Shokirovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССА ДЕГРАДАЦИИ КОМПОНЕНТОВ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ МОДУЛЕЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ КЛИМАТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ: ЛИТЕРАТУРНЫЙ ОБЗОР	178
Дыскин Валерий Григорьевич, Курбанов Юнус Муртаза угли, Жубаназаров Ринат Шапагат Улы	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH TIZIMINING INSTITUTSIONAL ASOSLARI	184
O‘tbosarov Abrorbek Adxamjon o‘g‘li	
DAVLAT ORGANLARI VA TASHKILOTLARI ICHKI AUDITORLARINING PROFESSIONAL AXLOQ QOIDALARINI ISHLAB CHIQRISH.....	189
Xamidova Zarifa Urol qizi	
AUDIT JARAYONIDA DALIL OLISH VA UNING MUAMMOLARI	196
Ro‘zmetov Mansur	
O‘ZBEKISTONDA IJTIMOYIY TURIZMNI QO‘LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMI VA ULARNING SAMARADORLIGI.....	200
Shaydulova Marjona Alisher qizi	
KORXONALARNING MOLIVAVIY HOLATINI IFODALOVCHI KO‘RSATKICHLAR VA ULARNING MOLIVAVIY TAHLILI AHAMIYATI.....	205
Rizoyev Farrux Hikmatilloevich	
NAMANGAN VILOYATIDA KICHIK SANOAT ZONALARIDA IQTISODIY SALOHİYATNI TAKOMILLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI.....	210
Turaboev Ibroxim Ismoil o‘g‘li	
ISSIQLIK TEXNIKASIDA IKKILAMCHI BUG‘DAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	215
Komilova Nodira Abdirahmon qizi	

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В КОМПАНИЯХ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ	225
Юсупов Зойиржон Ровшан угли, Жумаев Улуғбек Нодирбекович ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ КОМПАНИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ	231
Тожалиев Шохрух Талип ўғли GAMES ARE A POWERFUL TOOL FOR IMPROVING LANGUAGE LEARNING	236
Kulakhmedova Gulnora Abdurahimovna O'ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARINING INNOVATSION XIZMATLARI ORQALI KAMBAG'ALLIKNI KAMAYTIRISH	241
Azlarova Aziza Axrorovna AVTOMOBIL SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH JARAYONLARINI BOSHQARISH VA RISKLARNI KAMAYTIRISH MEKANIZMLARI	248
Marufxanov Davron Hasanovich O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING YANGI IMKONIYATLARI: 2026-YIL ISLOHOTLARI VA ISTIQBOLLARI	255
Isakjanova Saboxat Muhamedovna MINTAQA IQTISODIYOTI VA SANOATNING RIVOJLANISHI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNING NAZARIY YONDASHUVLARI	263
Jalolova Muazzamxon Akbarjonovna DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISHNI JORIY ETISHDA ASOSIY MUAMMOLAR VA ULARNI HAL ETISH YO'LLARI	268
Anvar Deberdiyev RAQAMLI XIZMATLARNING O'ZBEKISTON TASHQI SAVDO BALANSIDAGI O'RNI	272
Latipova Shaxnoza Maxmudovna, Normurodova Zuhra Orzimurod qizi TURISTIK KORXONALAR INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI	278
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna IQTISODIY TIZIMDA TADBIRKORLIK VA TADBIRKORLIK QOBILİYATIGA YANGICHA YONDASHUV	283
Tadjiev Bexzod Umidjanovich OTMNI MOLIYAVIY TA'MINLASHNING INNOVATSION MOLIYAVIY MODELARI	290
Tuxliyev Bozor Karimovich TOG'-KON SANOATI KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIMLARNI RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	293
Abirova Nargizabonu TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA INNOVATSION LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHNI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	298
Ro'ziyeva Maftuna Yusufovna OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR DINAMIKASINING EMPIRIK TAHLILI	303
Sharipova Shahlo Istamovna METROLOGIYANING ILMIY-METODIK ASOSLARI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	308
Maxmudov Dostonbek Soyibjon o'g'li SANOAT KORXONALARIGA KIRITILGAN INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	312
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna O'ZBEKISTONDA RAQAMLI DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	317
Ibragimova Saodat, Mirhamidova Dilorom, Shagaipova Gulchehra	

OLIY TA'LIM BITIRUVCHILARI SONINING JISMONIY SHAXSLAR DAROMAD SOLIG'IGA TA'SIRI VA INSON KAPITALI ORQALI IJTIMOYIY XARAJATLARNI BOSHQARISH.....	323
Primova Nigora Ikrom qizi	
GLOBAL BIZNESDA INNOVATSIYALARNING ROLI: YANGI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHGA STRATEGIK YONDASHUVLAR	331
Raxmankulov Sherzod Shokirovich	
ELEKTRON TIJORAT BILAN SHUG'ULLANUVCHI KORXONALARDA MIJOZLAR QONIQLASH DARAJASI..	337
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	
KICHIK BIZNESDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	341
Xakimov Akbar Anvarovich	
FOTOELEKTRIK TIZIM SAMARADORLIGIGA HARORAT, SOYALANISH VA DEGRADATSIYA OMILLARINING TA'SIRI.....	344
Majidova Maxliyo A'zam qizi	
ISSIQLIK TEXNIKASIDA IKKILAMCHI BUG'DAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	354
Komilova Nodira Abdirahmon qizi	
STUDY OF THE INFLUENCE OF MEMBRANE REACTOR ON METHANE CONVERSION WITH WATER VAPOR AND CARBON OXIDE (IV).....	362
Umida Shabarova, Sugdiyana Abdurasulova	
ESG MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN: EVALUATION PRACTICES, KEY DETERMINANTS, AND STRATEGIC PRIORITIES.....	367
Sanemkhan Abdullaeva	
UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STRATEGIK MENEJMENTNING O'RNI VA AHAMIYATI	375
Boymirzayev Doniyorbek Anvarjon o'g'li	
PEDAGOGIK MAHORATNI OSHIRISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH ORQALI TA'LIM JARAYONINI TAKOMILLASHTIRADIGAN PLATFORMA ISHLAB CHIQLASH	379
Salomov Shokirjon, Boboyev Shavkat, Normamatov Xayriddin	
ПОВЫШЕНИЕ ОГНЕСТОЙКОСТИ МАТЕРИАЛОВ НА ОСНОВЕ ВТОРИЧНОГО ПОЛИЭТИЛЕНА.....	386
Назаров Феруз, Назаров Фарход, Ахмедова Фазилат, Элмуродов Элгез, Янгибоев Асадбек	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	391
Berdiyev Jasur Qo'ldoshevich, Rasulov Akmal Xurshid o'g'li	
EKSPORT VA IMPORTDA TRANSPORT LOGISTIKASINING AHAMIYATI.....	397
Yodgorova Shaxnoza Xayridinovna, Bazarova Sevinch Salim qizi	
MADANIY MEROS OBYEKTLARINING TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDAGI STRATEGIK AHAMIYATI	403
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
EKSPORT VA IMPORTDA TRANSPORT LOGISTIKASINING AHAMIYATI.....	407
Yodgorova Shaxnoza Xayridinovna, Bazarova Sevinch Salim qizi	
XORAZM VILOYATINING IQTISODIY SALOHİYATI VA TRANSPORT INFRATUZILMASINING TARKIBI HAMDA JORIY HOLATI	411
Karimova Shaxnoza O'ktamovna	
TURISTIK KORXONALAR INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI.....	418
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QISHLOQ JOYLARIDA TURIZM XIZMATLARI INFRATUZILMALARINI RIVOJLANTIRISH	423
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
AKTIVLAR QADRSIZLANISHI XARAJATLARINING MOLIYAVIY VA SOLIQ HISOBOTLARIGA TA'SIRI.....	427
Jarimbetov Ajiniyaz Kurbanbaevich	

MUHANDISLIK GEOMETRIYASI VA KOMPYUTER GRAFIKASI FANLARINI O'QITISHDA MULTIMEDIA VA INTERAKTIV TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM NATIJALARIGA TA'SIRI: AUDIO VA VIDEOTEKNOLOGIYALAR IXTISOSLIGI MISOLIDA EMPIRIK TADQIQOT.....	430
Utkirova Mamura Faxriddin qizi	
HUDUDIY TADBIRKORLIK TIZIMIDA INVESTITSION RESURSLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INSTITUTSIONAL VA EKONOMETRIK YONDASHUVLARI	436
Isakov Axmadali Esanbayevich	
MINTAQAVIY OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISHIGA INVESTITSION RESURSLARNING TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH	444
Abdunabiyev Sirojiddin G'anijon o'g'li	
XABAR ALMASHISHGA ASOSLANGAN MARKETINGDA ISTE'MOLCHILARNING SHAXSIY HAYOTINI KUTILMALARI.....	452
Raxmatova Sitora Shuxratjon qizi	
DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARNI OPTIMALLASHTIRISH VA SOG'LOM RAQOBAT MUHITINI SHAKLLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT SEKTORINI INSTITUTSIONAL ISLOH QILISHNING QIYOSIY TAHLILI.....	461
Sharapov Umidjon Shavkatovich	
ZAMONAVIY SERVIS KOMPANIYALAR TANNARXINI ANIQLASHNING DOLZARB YO'NALISHLARI	471
Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
NAVOIY VILOYATINING TURISTIK OBYEKTALARI VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI REKREATSION TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI TAHLILI	477
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
INVESTITSIYALAR HAJMINI OSHIRISHGA QARATILGAN CHORA-TADBIRLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	483
Alimova Dilafro'z Tohir qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TADBIRKORLIKNI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich	
QORAKO'L TERI JINGALAKLARINING TAKRORLANMAS KO'RINISHI VA XUSUSIYATLARI.....	492
Hakimova Sh.Q., Azimov J.Sh., Farmonov F.F.	
YOSH TADBIRKORLARNING STARTAP LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI	497
Koriev Orif Azizovich	
HUDUDLARDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI YO'NALISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	502
Berdiyev Jasur Qo'ldoshevich, Karimov Chuxmor Abdirashidovich	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY HOLATI VA MOLIYAVIY NATIJALARI TAHLILI.....	507
Alimov Baxodir Batirovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISHNING IQTISODIY TAHLILI	513
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINING ROLI	516
Xodjimatom Maksudbek Ubaydullayevich	
MINTAQA TURIZM INDUSTRIYASINING IQTISODIY RIVOJLANISHI VA BOSHQARUV FAOLIYATLARI TAHLILI	520
Berdiyev Jasur Qo'ldoshevich, Ruziqulov Aziz Tuxtayevich	
TIJORAT BANKLARIDA FINTECH TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH ORQALI MOLIYAVIY INKLYUZIVLIKNI TA'MINLASH: NAZARIY YONDASHUV VA ISTIQBOLLAR	526
Nazarova Shohista Tolmas qizi	
METALLARGA BOSIM OSTIDA ISHLOV BERISH JARAYONLARINI RAQAMLI MODELLASHTIRISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI	531
Xasanov Kamoliddin Akmal o'g'li, Abdullayev Fatxulla Sagdullayevich, Diyorov Salohiddin Farhod o'g'li, Jalolov Jafar Jamol o'g'li	

XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL MABLAG'LARI HISOBINI MHHS ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBIY VA AMALIY YONDASHUVLAR	537
Umurzakov Dilshodbek Xakimovich	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI YASHIRIN IQTISODIYOTNI AMALGA OSHIRISHGA UNDOVCHI OMILLAR.....	543
Bobojonov Azimjon Akmal o'g'li	
MINTAQANING INVESTITSION SALOHİYATINI BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	548
Maxmudov Jasurbek Ergashevich	
BUXORO TARIXIY MARKAZIDAGI MUZEY OBYEKTINING SIG'IM TAHLILI: FAYZULLA XO'JAYEV UY-MUZEYI TAJRIBASIDA.....	553
Odilova Muattar Akram qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
MAMLAKATIMIZDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY VOSITALARDAN FOYDALANISHNING USTUVORLIKLARI.....	560
Turdiyeva Muqaddas Umarovna	
МОДЕЛЬ ЦИФРОВОГО ОБЪЕКТА ДЛЯ АНАЛИЗА КОМПЛЕКСНЫХ ЦИФРОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ОБЪЕКТОВ.....	565
Гулямов Шухрат, Шамсутдинова Винера, Караханова Алсу, Зайниддинова Зебинисо	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING MOLIYAVIY MEKANIZMLARI	571
Yuldoshov Otabek Jovli o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING XALQARO KAPITAL BOZORLARIGA INTEGRATSIYASI VA INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISH MEKANIZMLARI.....	576
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSH SALOHİYATNI SHAKLLANTIRISH VA RAQOBAT USTUNLIKLARINI TA'MINLASH MEKANIZMLARI	583
Asenbaeva Aydaygul, Toshqulova Aziza	
RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING O'ZBEKISTON IQTISODIY TARAQQIYOTIGA TA'SIRI.....	587
Halimov Humoyunbek Tohirjon o'g'li, Rustamov Davron Rustamovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING O'ZBEKISTON IQTISODIY TARAQQIYOTIGA TA'SIRI.....	591
Halimov Humoyunbek Tohirjon o'g'li, Rustamov Davron Rustamovich	
SCENARIO-BASED ECONOMETRIC EVALUATION OF REAL INVESTMENT EFFICIENCY IN SMALL BUSINESS ACTIVITIES.....	601
Otajanov Umid Abdullayevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIY O'SISHNI RAG'BATLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY MEKANIZMLARI.....	611
Iminoxunov Abduko'xor Abdivaitovich	
BANK 4.0 SHAROITIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING BANK BOSHQARUVI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	619
Boltayev Zokirjon Otazarovich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA SUV RESURSLARI SALOHİYATIDAN FOYDALANISH USULLARI.....	622
Sapayev Azamat Rustamovich	
ФИСКАЛЬНЫЕ ПРАВИЛА В СРЕДНЕСРОЧНОМ БЮДЖЕТНОМ ПЛАНИРОВАНИИ.....	626
Е.М. Соң	
BUXORO VILOYATINING YALPI HUDUDIY MAHSULOT DINAMIKASI VA UNING TARMOQ TUZILMASIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLAR TAHLILI	631
Raxmonqulova Nafisa Olimjonovna	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBALARI.....	636
Raupov Shuxrat Soyibovich	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBALARI.....	636
Raupov Shuxrat Soyibovich	

O'ZBEKISTONDA "O'ZSUVA'TA'MINOT" AJ TIZIMI KORXONALARINI "YASHIL" MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDA JALB QILINGAN XUSUSIY INVESTITSIYALAR DINAMIKASINING IQTISODIY TAHLILI	652
Risqibekova Nozimaxon	
WAYS TO REDUCING POVERTY BY INCREASING INCOME: INSTITUTIONAL AND SOCIO-ECONOMIC MECHANISMS	657
Muxammedov Jasurbek Oллоberdi ugli, Ganiyev Muhammadjon Khalilovich	
QURILISH KORXONALARIDA XARAJATLARNI KLASSIFIKASIYA QILISH VA HISOBGA OLISH TIZIMI	663
Toshimov Azizbek Hakimovich	
MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA SUV RESURSLARIDAN OQILONA FOYDALANISH.....	667
Jobborov Elmurod Normo'minovich	
NAMANGAN VILOYATIDA KICHIK BIZNESNING HUDUDIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHIDAGI O'RNI...	672
Jo'rayev Ilhomjon Kamolidinovich	
HUDUDLARARO IQTISODIY NOMUTANOSIBLIK VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	677
Erkinova Dildora Ravshonbek qizi	
XORIJIY BANKLAR AMALIYOTIDA RISKLARNI VAHOLASH VA BOSHQARISH TAJRIBASI	683
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ПОВЫШЕНИЮ РАБОТОСПОСОБНОСТИ МЕТАЛЛОРЕЖУЩЕГО ИНСТРУМЕНТА ПРИ ОБРАБОТКЕ ТРУДНООБРАБАТЫВАЕМЫХ МАТЕРИАЛОВ.....	687
Желтухин Андрей Владимирович	
AUDITORLARNING PROFESSIONAL FIKR VA MULOHAZALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA XALQARO ILG'OR TAJRIBALARNING AHAMIYATI	694
Parpiyev Jaxongir Ilhomjonovich	
SOVUTGICH QURILMASIDAGI KONDITSIONERDAN AJRALIB CHIQUADIGAN ISSIQLIKDAN MAHSULOTLARNI QURITISHDA FOYDALANISH	699
Nuritov Ikrom, Ibojeva Sevinch, Sultonmurodova Xurinis	
ORGANISATIONAL BEHAVIOR IN ENTERPRISES AND ITS IMPACT ON MANAGEMENT DECISION-MAKING: A REVIEW OF THEORIES	704
Djumanov A.A.	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI VA DOLZARB MUAMMOLARI	714
Taniyev Mirzoxid Xurramovich, Mannabova Madina Sunnatillo qizi	
MILLIY GO'SHT CHORVACHILIGINING INNOVATSION RIVOJLANISHIDA TASHKILY-IQTISODIY OMILLAR VA ULARNING SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	721
Kushakov Faxriddin Baxtiyarovich	
KORXONANING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA XARAJATLAR MONITORINGINING ROLI.....	731
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA KADRLAR TAYYORLASH VA DUAL TA'LIM TIZIMI RIVOJI.....	738
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
YANGI O'ZBEKISTONDA GILAMCHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISH MAQSADLARI VA ISTIQBOLLARI....	741
Musayeva Shoirazimovna	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЖЕНСКОГО ТРУДА НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОЙ И ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	746
Дониёрова Зухрабону Алишер кизи	
TRANSPORT LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJIDAGI O'RNI	754
Abdusalikova Komila Abdusalikovna	

JAMOAT TRANSPORTI KORXONALARIDA MARKETING STRATEGIYALARINI AMALGA OSHIRISH USULLARI.....	758
Berdiyev Temur Azamatovich	
CHAKANA SAVDO KORXONALARIDA ELEKTRON TIJORAT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI.....	764
Safarov Baxtiyor Djurakulovich	
NAVOIY VILOYATI XATIRCHI TUMANIDA MAVJUD TURISTIK RESURSLARDAN ICHKI VA XALQARO TURIZMDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI	769
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
RAQAMLI PLATFORMALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING INKLUZIVLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	776
Azizbek Nusratov San'atillayevich	
MINERAL VA KIMYOVIY QO'SHIMCHALAR BILAN KOMPLEKS MODIFIKATSIYALASH ORQALI SEMENT MATRITSASI MUSTAHKAMLIGINI OSHIRISH.....	781
Turgaev Jambul Adilbaevich	
KICHIK BIZNES SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR TRANSFERINI TA'MINLASH OMILLARI VA ISTIQBOLLARI.....	787
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
WAYS TO IMPROVE PRICING POLICY MECHANISMS OF STATE-OWNED ENTERPRISES.....	792
Mavlonov Ozod Ulug'bekovich	
AN'ANAVIY VA SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN BOSHQARUV TIZIMLARINING QIYOSIY TAHLILI (MS1H1 SERVO MOTORI MISOLIDA)	798
Pirmatov Nurali Berdiyevich, Egamov Akmal Mamarasulovich, Mamarasulov Nodir Akmal o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIK VA LIKVIDLIKNI BOSHQARUV HISOBIGA INTEGRATSIYALASH: KO'RSATKICHLAR TIZIMI, PROGNOZLASH VA ERTA OGOHLANTIRISH MEXANIZMI.....	803
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
TAYYOR MAHSULOT QADRSIZLANISHI HISOBINI XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHTIRISH: ISHCHI SCHYOTLARINI JORIY ETISHNING METODIK ASOSLARI.....	808
Babakulova Matluba Kurbannazarovna	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И МЕДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЙ РАБОТЫ В МАХАЛЛЯХ.....	812
Kosimjonov Nozimjon Kozimjonovich	
MINTAQALARNING BARQAROR IQTISODIY O'SISHIDA YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASINING AHAMIYATI: NAZARIY YONDASHUVLAR TAHLILI	815
Maxmudov Sobir Xudoyberdiyevich	
TURISTIK XIZMAT BOZORINING MOHIYATI, UNING VAZIFALARI VA MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	821
Payazov Murod Maqsudovich, Salimova Mumtozbeqim Jahongir qizi, Shahnoza Xudoyberdiyeva Davlatovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY HISOBLASH TEXNOLOGIYALARINING O'RNI	825
Absamatov Asqar Ergashovich	
MINTAQAVIY TURIZM SOHASI UCHUN MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI BO'YICHA TAVSIYALAR	830
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
YAROQSIZ AVTOMOBIL SHINALARINI QAYTA ISHLASH USULLARI TAHLILI	839
Maxmonov Uktam Ashurovich	
TA'LIM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI PROGNOZLASH METODLARI	845
Bozorova Madina Raxmat qizi	

HUDUDIY TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MEHMON UYLARINING ULUSHINI OSHIRISHNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI.....	850
Dilbar Xasanovna Aslanova, Jasur Farxodovich Fattayev	
АНАЛИЗ РАЗРАБОТКИ ЖЕНСКИХ КОЛЛЕКЦИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СТИЛИСТИЧЕСКИХ И КОНСТРУКТИВНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ПЕТРО-МОДЫ.....	854
Абдурахманова Н., Рахматуллаева У. С.	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI OSHIRISHNING ASOSIY MOLIVAVIY YO'NALISHLARINI BOSHQARISH MASALALARI.....	859
Daniyarov Quwatbay Dáwirxanovich, Turdimuratova Gulsanem Asqar qizi	
BUXORO SHAHRIDAGI PREZIDENT MAKTABINING MOLIVAVIY-IQTISODIY FAOLIYATI VA BOSHQARUV TIZIMINI TAHLIL ETISH.....	866
Davidxodjayev Oybek Obidovich	
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR ENSURING FOOD SECURITY AND ITS STRUCTURAL COMPOSITION.....	871
Mattiyev Sodiqjon Qodirovich	
ISSIQ-QURUQ IQLIM HUDUDLARIDA BINOLARNING ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DINAMIK QUYOSHDAN HIMOYALOVCHI TIZIMLARNING ARHITEKTURAVIY-INJENERLIK YECHIMLARI.....	876
Ahmadov Tolibjon Akmalovich	
Iqtisodiy tizimda risk va uning xususiyatlari tahlili.....	879
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOT VA UNI RAQAMLI NAZORAT SHAROITIDA QISQARTIRISH USULLARI.....	887
Nargiza Muzafarovna Babaeva	
YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARINI BASHORAT QILISHDA MASHINALI O'QITISH ALGORITMLARINING QIYOSIY TAHLILI.....	894
Saytov Kamiljan Begdullaevich, Bekniyazova Nurjamal Danaevna, Xudaynazarova Malika Orinbaevna	
TIJORAT BANKLARI KREDITLARI ASOSIDA YOG'-MOY SANOATI KORXONALARINI TRANSFORMATSIYA QILISH ISTIQBOLLARI.....	903
Azlarova Dilnoza Axrorovna	
YASHIL OBLIGATSIYALAR BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	908
Mamayusupova Shahina Ulug'bek qizi	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI: QUYOSH, SHAMOL VA GIDRO ENERGIYANI INVESTITSIYA VA DAROMAD TAHLILI.....	914
Sohibov Azizbek, Karimova Komila	
BUXORO TARIXIY MARKAZIDA TURISTIK SIG'IMNI ILMIY ASOSDA BOSHQARISH: KO'KALDOSH MADRASASI TAJRIBASI.....	919
Ikromova Shaxinabonu, Qilichov Muhriddin	
DAVLAT XARIDLARIDA TCO-UMUMIY EGALIK QIYMATI ASOSIDA BAHOLASHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	926
Turabov Sarvar Abdumalikovich	
MAHALLIY BYUDJETLAR MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK VA YER SOLIQLARINI TAKOMILLASHTIRISH: EKONOMETRIK YONDASHUV.....	930
Babayev Shavkat Bayramovich	
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ И ГИБРИДНЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ ВЫСОТНЫХ ГОСТИНИЦ И СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ПУЛЬМОНОЛОГИЧЕСКИХ БОЛЬНИЦ.....	937
Гаффорова Зиёда, Габибова Ирина	
IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA YASHIL IQTISODIYOTNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	952
Tursinov A.J., N. Bazarbaev, Z. Dauletova, N. Mirzaxanova	
MARKAZIY OSIYODA HUDUDIY INTEGRATSIYA JARAYONLARI RIVOJLANISHINING ZAMONAVIY HOLATI VA OMILLARI.....	956
Akbarova Kamola Akmaljonovna	

QISHLOQ JOYLARDA AHOLINI UY-JOY BILAN TA'MINLASHNING MOLIYAVIY MUAMMOLARI VA YECHIMLARI	962
Xannarov Komiljon Karimovich	
SOG'LIQNI SAQLASHDA BOSHQARUV NAZARIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA TRANSFORMATSIYASI	967
Saidov Suhrob Shodmonovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ ТРАНСГРАНИЧНОСТИ НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН	972
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIK VA LIKVIDLIKNI BOSHQARUV HISOBIGA INTEGRATSIYALASH: KO'RSATKICHLAR TIZIMI, PROGNOZLASH VA ERTA OGOHLANTIRISH MEKANIZMI	976
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA XORIJIY INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILLARI	981
Shermatov Axror Abdixakimovich	
QURILISH KORXONALARIDA KORPORATIV IJTIMOİY BOSHQARUV TIZIMINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	986
Murotkosimov Shoxrux Abdisalimovich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	992
Davronbek Matyakubovich Matkarimov, Raxmanova Ilmira Rustamovna	
O'ZBEKISTONDA TEZKOR QUUVVATLASH INFRATUZILMASI UCHUN IKKILAMCHI FOYDALANISHDAGI EV/PHEV BATAREYALARIGA ASOSLANGAN BUFER TIZIM	1000
Nurmuxammad Abdukarimov	
O'ZBEKISTONDAGI XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING HOZIRGI HOLATI VA FAOLIYATI TAHLILI.	1007
Qurbonova Rahima, Alimamatova Muslima	
SANOAT HAVO TOZALASH TIZIMLARIDA FILTRATSIYA QURILMALARINI MODELLASHTIRISH VA PARAMETRIK OPTIMALLASHTIRISH: ZAMONAVIY YO'NALISHLAR TAHLILI.....	1011
Tursunov Ahror, Sharibaev Nosir, Djuraev Sherzod	
MASOFAVIY BANDLIKNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOİY-IQTISODIY VA IQTISODIY OMILLARI	1022
Ibroximova Nafosat Abdusattor qizi	
TURIZMDA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI.....	1029
Mardonova Malika Asatilloevna	
SAVDO KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBI OBYEKTI SIFATIDA XARAJATLAR TUSHUNCHASI VA ULARNING TASNIFLANISHI	1033
Abdushukurov Eldor Zafarjonovich, Xudaynazarova Dilnoza G'afurovna	

SAVDO KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBI OBYEKTI SIFATIDA XARAJATLAR TUSHUNCHASI VA ULARNING TASNIFLANISHI

Abdushukurov Eldor Zafarjonovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
“Buxgalteriya hisobi va menejment” fakulteti BH-S-521 guruh talabasi
abdushukuroveldorbek96@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Xudaynazarova Dilnoza G‘afurovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Buxgalteriya hisobi” kafedrasida katta o‘qituvchisi
ORCID: 0009-0001-1083-2762
E-mail: dilnozaxudaynazarova17@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada savdo korxonalarida xarajatlarning iqtisodiy mazmuni va ularning buxgalteriya hisobi obyekt sifatidagi ahamiyati tadqiq etilgan. Savdo faoliyatida yuzaga keladigan xarajatlarning o‘ziga xos xususiyatlari hamda ularni hisobga olish zarurati ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, xarajatlarning iqtisodiy elementlar, funktsional yo‘nalishlar, doimiy va o‘zgaruvchan, bevosita va bilvosita turlari bo‘yicha tasniflanishi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: muomala xarajatlari, doimiy xarajatlar, o‘zgaruvchan xarajatlar, bevosita xarajatlar, bilvosita xarajatlar, boshqaruv hisobi, moliyaviy natija, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация. В данной статье исследованы экономическая сущность расходов в торговых предприятиях и их значение как объекта бухгалтерского учета. Научно обоснованы особенности расходов, возникающих в процессе торговой деятельности, а также необходимость их учета. Кроме того, раскрыта классификация расходов по экономическим элементам, функциональным направлениям, а также по видам: постоянные и переменные, прямые и косвенные расходы.

Ключевые слова: издержки обращения, постоянные расходы, переменные расходы, прямые расходы, косвенные расходы, управленческий учет, финансовый результат, экономическая эффективность.

Abstract. This article examines the economic essence of costs in trading enterprises and their significance as an object of accounting. The specific characteristics of costs arising in trading activities and the necessity of their proper accounting are scientifically substantiated. In addition, the classification of costs according to economic elements and functional areas, as well as fixed and variable, direct and indirect costs, is discussed.

Keywords: distribution costs, fixed costs, variable costs, direct costs, indirect costs, management accounting, financial results, economic efficiency.

KIRISH

Har qanday faoliyat yurituvchi korxonalar o‘z ishlarini tashkil qilish uchun pul sarflaydi. Savdo korxonalarida ham xarajatlar tushunchasi juda muhimdir. Xarajatlar korxonada ish faoliyatini amalga oshirish uchun sarflanadigan resurslarning puldagi ifodasidir. Bular moddiy, mehnat va moliyaviy resurslar bo‘lishi mumkin. Ushbu resurslar tovarlarni sotib olishdan tortib, iste‘molchiga yetkazib berishgacha bo‘lgan barcha jarayonlarda bevosita yoki bilvosita ishtirok etadi. Shuning uchun xarajatlar barcha turdagi korxonalarining iqtisodiy faoliyatini davom ettirishga yordam beradi. Korxonalar o‘z faoliyatini yuritish uchun xarajatlar qilishlari kerak. Bu xarajatlar korxonaning moddiy, mehnat va moliyaviy resurslaridan iborat bo‘ladi. Xarajatlar korxonaning tovarlarni xarid qilishdan tortib, ularni iste‘molchiga yetkazib berishgacha bo‘lgan jarayonlarida ishtirok etadi. Shu sababli, xarajatlar korxonalarining iqtisodiy faoliyatini uzluksiz davom ettirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy kategoriya sifatida xarajatlar korxonada resurslarining maqsadli va rejalashtirilgan holda iste‘mol qilinishini bildiradi. Savdo korxonalarida ishlab chiqarish jarayoni mavjud bo‘lmagani sababli, xarajatlarning asosiy qismini muomala xarajatlari tashkil etadi. Bu xarajatlarga tovarlarni sotib olish, transport orqali yetkazib

berish, omborlarda saqlash, qadoqlash, reklama va marketing faoliyati, shuningdek, sotish jarayonlari bilan bog'liq barcha sarflar kiradi. Mazkur xarajatlar tovarlarning yakuniy narxini shakllantirishda bevosita ishtirok etadi va savdo ustamasining asosini tashkil qiladi. Shu bilan birga, xarajatlar iqtisodiy kategoriya sifatida faqat sarflangan mablag'lar yig'indisi emas, balki korxonaga uchun kelgusida iqtisodiy naf keltirishi kutilayotgan resurslar sifatida ham qaraladi. Har bir amalga oshirilgan xarajat korxonaning daromad olish jarayoniga xizmat qilishi kerak. Agar sarflangan mablag'lar kutilgan natijani bermasa, u holda bunday xarajatlar samarasiz deb hisoblanadi. Bu holat xarajatlarni boshqarish, ularni rejalashtirish va nazorat qilish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Buxgalteriya hisobi tizimida xarajatlar ma'lum hisobot davriga tegishli bo'lib, ular shu davr daromadlari bilan moslashtirilgan holda aks ettiriladi. Bu yondashuv "daromad va xarajatlarni moslashtirish tamoyili"ga asoslanadi va korxonaning moliyaviy natijasini to'g'ri aniqlash imkonini beradi. Xarajatlarning aniq hisobga olinishi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlaydi va foyda hamda zarar ko'rsatkichlarining haqqoniy shakllanishiga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Savdo korxonalarida xarajatlar hisobi va ularning tasniflanishi masalalari iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq qilingan bo'lib, ushbu yo'nalishdagi ilmiy qarashlar buxgalteriya hisobining nazariy va amaliy asoslarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, Karimov A.A., Kurbanbayev J.E. va Jumanazarov S.A. tomonidan yaratilgan "Buxgalteriya hisobi" darsligida buxgalteriya hisobining predmeti, metodi, tamoyillari hamda xo'jalik mablag'larini hisobga olishning nazariy asoslari keng yoritilgan. Mualliflar xarajatlarni xo'jalik faoliyatining ajralmas elementi sifatida baholab, ularni to'g'ri hisobga olish moliyaviy natijalarni haqqoniy shakllantirishning asosiy omili ekanligini ta'kidlaydi.

Mazkur darslikda buxgalteriya hisobi tizimining rivojlanish bosqichlari, xalqaro standartlarga moslashuv jarayonlari hamda zamonaviy boshqaruv tizimida hisobning o'рни alohida ko'rsatib berilgan. Ayniqsa, hisoblash tamoyili, daromad va xarajatlarning muvofiqligi hamda ikkiyoqlama yozuv usuli savdo korxonalarida xarajatlarni hisobga olishning metodologik asosi sifatida tavsiflangan.

Shuningdek, Qodirov D.A.ning ilmiy qarashlarida xarajatlarning moliyaviy natijalarni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilib, xarajatlarni aniq hisobga olish korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qilishi asoslangan. Raximov A.A. esa savdo korxonalarida muomala xarajatlarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilib, xarajatlarni iqtisodiy elementlar va funksional yo'nalishlar bo'yicha tasniflash zarurligini ko'rsatib o'tgan. Toshmurodova B.B.ning ilmiy ishlarida esa buxgalteriya hisobi obyektlari va moliyaviy hisobot tamoyillarining nazariy jihatlari tadqiq etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida iqtisodiy tahlil, taqqoslash, guruhlash, tizimli yondashuv hamda ilmiy abstraksiya usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida savdo korxonalarida xarajatlarning iqtisodiy mohiyati, ularning tasniflanishi va buxgalteriya hisobi tizimidagi o'рни nazariy hamda amaliy jihatdan o'rganildi. Shuningdek O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni [1], BHMS talablari hamda ilmiy adabiyotlar asosida xarajatlarni hisobga olishning amaldagi tartibi tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Savdo korxonalarida xarajatlarni samarali boshqarish korxonaga raqobatbardoshligini belgilovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Xarajatlarning ko'pligi va darajasining yuqoriligi sotilayotgan tovar narxiga va korxonaga foydasi miqdoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugungi bozor iqtisodiyoti sharoitida xarajatlarni boshqarish strategik ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Xarajatlar savdo korxonasi faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, ular orqali iqtisodiy jarayonlar samaradorligi, resurslardan foydalanish darajasi hamda moliyaviy natijalar baholanadi. Xarajatlarning iqtisodiy mazmunini to'g'ri anglash va ularni ilmiy asosda boshqarish korxonaning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Savdo korxonalarida xarajatlar ishlab chiqarish korxonalaridan farqli ravishda o'ziga xos iqtisodiy va tashkiliy xususiyatlarga ega. Bu xususiyatlar savdo faoliyatining mohiyati, ya'ni tovarlarni ishlab chiqarish emas, balki ularni sotib olish va iste'molchiga yetkazib berish jarayoni bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli savdo korxonalarida xarajatlar tarkibi, ularning shakllanish mexanizmi va iqtisodiy mazmuni ishlab chiqarish korxonalariga nisbatan sezilarli darajada farqlanadi.

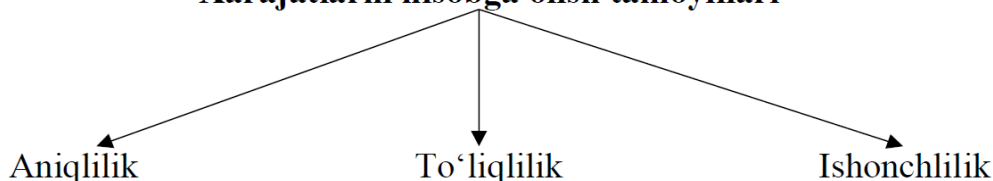
Savdo korxonalarida xarajatlarning katta qismi doimiy xarakterga ega bo'ladi. Masalan, ijara to'lovlari,

xodimlar ish haqi, ombor xarajatlari va ma'muriy-boshqaruv xarajatlari deyarli har oyda takrorlanadi. Bu holat korxonalarida xarajatlarni oldindan rejalashtirish va byudjetlashtirish zaruratini kuchaytiradi. Shuningdek, savdo korxonalarida xarajatlar darajasi bevosita bozordagi talab va taklifga bog'liq holda o'zgarib turadi. Talab yuqori bo'lgan davrda tovar aylanishi tezlashadi va muomala xarajatlari oshishi mumkin, aksincha, talab pasayganda xarajatlarning samaradorligi kamayadi. Bu esa xarajatlarni boshqarishda moslashuvchan yondashuvni talab etadi.

Nazariy jihatdan qaralganda, savdo korxonalarida xarajatlar tarkibi va ularning shakllanishi iqtisodiy adabiyotlarda ham alohida yoritiladi. Xususan, xarajatlarning muomala jarayoniga bog'liqligi ularni ishlab chiqarish xarajatlaridan ajratib turuvchi asosiy mezonlardan biri sifatida ko'rsatiladi. Xarajatlar buxgalteriya hisobi tizimida eng muhim obyektlardan biri bo'lib, ular korxonaning moliyaviy faoliyatini to'liq va ishonchli aks ettirishda asosiy rol o'ynaydi. Savdo korxonalarida xarajatlar nafaqat sarflangan resurslar yig'indisi, balki moliyaviy natijani shakllantiruvchi asosiy omil sifatida ham qaraladi. Shu sababli ularni to'g'ri hisobga olish va tasniflash korxonalar boshqaruv tizimini soddalashtiradi.

Xarajatlarni hisobga olish tamoyillari

Xarajatlarning buxgalteriya hisobi obyekti sifatidagi ahamiyati shundaki, ular orqali korxonaning iqtisodiy samaradorligi baholanadi. Xarajatlar tahlili asosida qaysi yo'nalishlarda resurslar ko'proq sarflanayotgani, qayerda ortiqcha chiqimlar mavjudligi aniqlanadi. Bu esa boshqaruvga xarajatlarni optimallashtirish va iqtisodiy tejamkorlikni oshirish bo'yicha aniq choralar ishlab chiqish imkonini beradi.

Xarajatlarning buxgalteriya hisobi obyekti sifatidagi o'rni iqtisodiy adabiyotlarda ham keng yoritilgan bo'lib, ular moliyaviy hisobotning asosiy elementlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Xususan, xarajatlar korxonaning daromad olish jarayoni bilan bevosita bog'liq bo'lib, hisobot davri davomida amalga oshirilgan barcha iqtisodiy sarflarni to'liq qamrab oladi.

Savdo korxonalarida xarajatlarni to'g'ri tasniflash buxgalteriya hisobi tizimining muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi, chunki bu jarayon xarajatlarning tarkibini chuqur tahlil qilish, ularning shakllanish manbalarini aniqlash hamda iqtisodiy samaradorlikni baholash imkonini beradi. Xarajatlarni tasniflashning eng keng tarqalgan yondashuvlaridan biri ularni iqtisodiy elementlar bo'yicha guruhlash hisoblanadi.

Iqtisodiy elementlar bo'yicha xarajatlar tasnifi korxonalar tomonidan amalga oshirilgan barcha sarflarni ularning iqtisodiy mazmuniga ko'ra bir xil guruhlariga ajratishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi xarajatlarning umumiy tarkibini aniqlash va ularning qaysi resurslar hisobiga shakllanganini ko'rsatishdan iboratdir. Shu sababli bu tasniflash usuli xarajatlar hisobining nazariy va amaliy jihatdan eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Odatda, iqtisodiy elementlar bo'yicha xarajatlar quyidagi asosiy guruhlariga ajratiladi: moddiy xarajatlar, mehnatga haq to'lash xarajatlari, ijtimoiy sug'urta ajratmalari, asosiy vositalarning eskirish/amortizatsiya xarajatlari hamda boshqa operatsion xarajatlar. Har bir guruh korxonalar faoliyatida ma'lum bir iqtisodiy jarayonni ifodalaydi va umumiy xarajatlar tarkibida o'ziga xos ulushga ega bo'ladi.

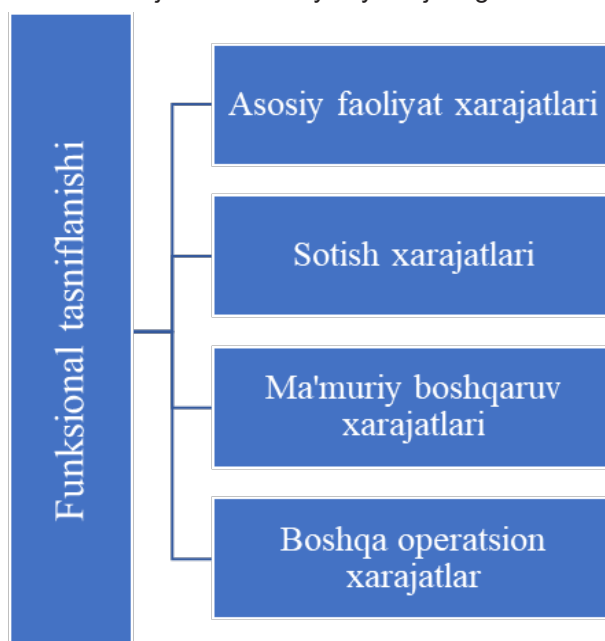
1-jadval
Iqtisodiy elementlar bo'yicha xarajatlar tasnifi

Moddiy xarajatlar	savdo korxonalarida eng katta ulushni tashkil etuvchi elementlardan biri bo'lib, u tovarlarni xarid qilish, ularni tashish, saqlash va sotishga tayyorlash jarayonida sarflanadigan moddiy resurslarni o'z ichiga oladi. Bu xarajatlar tovar aylanish jarayonining asosini tashkil etadi va korxonaning asosiy faoliyat samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.
Mehnatga haq to'lash xarajatlari	korxonalar xodimlariga ish haqi to'lash bilan bog'liq bo'lgan barcha sarflarni qamrab oladi. Savdo korxonalarida bu xarajatlar sotuvchilar, ombor xodimlari, logistika va ma'muriy-boshqaruv xodimlari mehnatiga haq to'lash shaklida namoyon bo'ladi. Ushbu xarajatlar korxonaning inson resurslariga bo'lgan ehtiyojini ifodalaydi.
Ijtimoiy sug'urta ajratmalari	mehnatga haq to'lash xarajatlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular davlat tomonidan belgilangan majburiy to'lovlar hisoblanadi. Ushbu ajratmalar xodimlarning ijtimoiy himoyasini ta'minlashga xizmat qiladi va korxonalar xarajatlarning ajralmas qismi hisoblanadi.

Asosiy vositalarning eskirish xarajatlari (amortizatsiya)	korxonada faoliyatida foydalanilayotgan bino, jihoz, transport vositalari va boshqa asosiy vositalarning qiymatini bosqichma-bosqich xarajatlarga o'tkazish orqali aks ettiriladi. Bu xarajatlar korxonaning uzoq muddatli aktivlaridan foydalanish darajasini ifodalaydi.
Boshqa operatsion xarajatlar	yuqoridagi guruhlariga kirmaydigan, lekin korxonada faoliyatini jarayonida yuzaga keladigan turli xil sarflarni o'z ichiga oladi. Bunga bank xizmatlari, aloqa xizmatlari, reklama xarajatlari va boshqa ma'muriy xarajatlar kiradi.

Savdo korxonalarida xarajatlarni funksional yo'nalishiga ko'ra tasniflash buxgalteriya hisobi va boshqaruv hisobida muhim ahamiyatga ega bo'lib, u xarajatlarning korxonada faoliyatidagi aniq vazifalar va yo'nalishlar bo'yicha qanday sarflanayotganini ko'rsatib beradi. Ushbu yondashuv xarajatlarni faqat iqtisodiy mazmuni bo'yicha emas, balki ularning bajaradigan funksiyasiga qarab tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa korxonada ichki boshqaruv tizimini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Funksional tasniflashning asosiy maqsadi xarajatlarning qaysi faoliyat turi bilan bog'liqligini aniqlashdan iborat. Savdo korxonalarida bu xarajatlar, odatda, asosiy faoliyat xarajatlari, sotish xarajatlari, ma'muriy-boshqaruv xarajatlari hamda boshqa operatsion xarajatlar ko'rinishida guruhlanadi. Har bir guruh korxonaning umumiy faoliyatida alohida vazifani bajaradi va moliyaviy natijalarga turlicha ta'sir ko'rsatadi.

1-rasm. Xarajatlarning funksional tasniflanishi

Asosiy faoliyat xarajatlari savdo korxonalarining bevosita tovar aylanishi bilan bog'liq bo'lib, tovarlarni xarid qilish, ularni tashish, saqlash va realizatsiya qilish jarayonidagi sarflarni o'z ichiga oladi. Ushbu xarajatlar korxonaning asosiy daromad manbai bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lib, foyda shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Sotish xarajatlari esa tovarlarni iste'molchiga yetkazish va ularni realizatsiya qilish jarayonida yuzaga keladigan sarflarni qamrab oladi. Bunga reklama, marketing, savdo nuqtalarini tashkil etish, transport xizmatlari va mijozlar bilan ishlash xarajatlari kiradi. Ushbu xarajatlar korxonaning bozordagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Ma'muriy-boshqaruv xarajatlari korxonada boshqaruv tizimini ta'minlash bilan bog'liq bo'lib, rahbariyat, buxgalteriya, kadrlar bo'limi va boshqa boshqaruv apparati faoliyatini moliyalashtirishga yo'naltiriladi. Bu xarajatlar korxonaning umumiy strategik va tashkiliy boshqaruvini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Boshqa operatsion xarajatlar esa yuqoridagi guruhlariga kirmaydigan, lekin korxonada faoliyatida yuzaga keladigan qo'shimcha sarflarni o'z ichiga oladi. Ular ko'pincha xizmat ko'rsatish, bank operatsiyalari, aloqa xizmatlari va turli tashkiliy xarajatlar bilan bog'liq bo'ladi.

Savdo korxonalarida xarajatlarni doimiy va o'zgaruvchan turlarga ajratish ularning iqtisodiy xulq-atvorini chuqur tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tasniflash usuli xarajatlarning korxonada faoliyat hajmiga bog'liqligini aniqlashga imkon beradi hamda boshqaruv hisobida rejalashtirish, nazorat qilish va qaror qabul qilish jarayonlarida keng qo'llaniladi. Xarajatlarning bunday guruhlanishi korxonada moliyaviy natijalarini prognoz

qilishda ham asosiy metodlardan biri hisoblanadi.

Doimiy xarajatlar — bu korxonada savdo hajmi yoki faoliyat darajasi o'zgarishidan qat'i nazar, ma'lum davr mobaynida o'zgarishsiz holda saqlanadigan xarajatlardir. Bunday xarajatlar korxonada faoliyatini yuritish uchun zarur bo'lgan minimal infratuzilmani ta'minlaydi. Savdo korxonalarida doimiy xarajatlarga bino va ombor ijarasi, ma'muriy-boshqaruv xodimlari ish haqi, asosiy vositalarning amortizatsiyasi, qo'riqlash va kommunal xizmatlar kabi sarflar kiradi. Ushbu xarajatlar savdo hajmiga bevosita bog'liq bo'lmaganligi sababli korxonada uchun "doimiy moliyaviy majburiyat" ni tashkil etadi.

O'zgaruvchan xarajatlar esa korxonada savdo hajmiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lib, uning oshishi yoki kamayishiga qarab o'zgaradi. Savdo korxonalarida bunday xarajatlarga tovarlarni xarid qilish qiymati, transport xarajatlari, qadoqlash materiallari, sotish jarayoniga bog'liq reklama va marketing sarflari kiradi. Savdo hajmi ortgan sari ushbu xarajatlar ham oshadi, aksincha, savdo kamayganda ular qisqaradi. Shu jihatdan, o'zgaruvchan xarajatlar korxonada faoliyatining dinamik xarakterini ifodalaydi.

Boshqaruv hisobi nuqtayi nazaridan ushbu tasniflash xarajatlarni rejalashtirish va optimallashtirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Korxonada rahbariyati doimiy xarajatlarni kamaytirish yoki ularni samarali taqsimlash orqali umumiy xarajat yukini pasaytirishi mumkin. Shu bilan birga, o'zgaruvchan xarajatlar ustidan nazorat o'rnatish orqali har bir sotuvdan olinadigan foyda darajasini oshirish imkoniyati yaratiladi.

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda ham xarajatlarni doimiy va o'zgaruvchan turlarga ajratish boshqaruv qarorlarini asoslashda muhim ilmiy-uslubiy yondashuv sifatida qaraladi. Bu tasnif korxonada faoliyatining rentabelligini baholash, narx siyosatini shakllantirish hamda strategik rejalashtirish jarayonlarida keng qo'llaniladi.

2-rasm. Savdo korxonalarida xarajat turlari

Bevosita xarajatlar — bu aniq bir tovar yoki xizmat turiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lgan xarajatlardir. Savdo korxonalarida bevosita xarajatlarning asosiy qismini tovarlarni xarid qilish qiymati tashkil etadi. Bundan tashqari, muayyan tovar partiyasini tashish, sug'urtalash va saqlash bilan bog'liq xarajatlar ham bevosita xarajatlar tarkibiga kirishi mumkin. Ushbu xarajatlar muayyan mahsulotga nisbatan aniq hisoblanadi va ularning qiymatini bevosita aniqlash imkoniyati mavjud bo'ladi. Shu jihatdan, bevosita xarajatlar korxonada mahsulotning tannarxini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi.

Bilvosita xarajatlar esa muayyan bir tovar yoki xizmatga to'g'ridan-to'g'ri bog'lab bo'lmaydigan, balki korxonaning umumiy faoliyatini ta'minlashga xizmat qiluvchi xarajatlardir. Savdo korxonalarida bunday xarajatlarga ma'muriy-boshqaruv xarajatlari, ijara to'lovlari, kommunal xizmatlar, asosiy vositalar amortizatsiyasi, umumiy reklama va marketing xarajatlari kiradi. Ushbu xarajatlar bevosita mahsulotga taqsimlanmaydi, balki ma'lum usullar asosida mahsulotlar yoki xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi.

Bevosita va bilvosita xarajatlar o'rtasidagi farq korxonada xarajatlarni to'g'ri hisobga olish va moliyaviy natijalarni aniq aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Agar xarajatlar noto'g'ri tasnif qilinsa, bu mahsulot tannarxining buzilishiga va natijada noto'g'ri narx siyosatiga olib kelishi mumkin. Shu sababli xarajatlarni to'g'ri guruhlash buxgalteriya hisobining ishonchligini ta'minlaydigan asosiy omillardan biri hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, savdo korxonalarida xarajatlar buxgalteriya hisobi tizimining eng muhim obyektlaridan biri hisoblanadi. Xarajatlar korxonada faoliyatining uzluksizligini ta'minlash, moliyaviy natijalarni shakllantirish hamda iqtisodiy samaradorlikni baholashda asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Savdo korxonalarida xarajatlarning asosiy qismi muomala jarayonlari bilan bog'liq bo'lib, ular tovarlarni xarid qilish, tashish, saqlash, reklama qilish va realizatsiya jarayonida yuzaga keladi. Shu sababli xarajatlarni to'g'ri hisobga olish va ilmiy asosda tasniflash korxonada boshqaruvni samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari xarajatlarni iqtisodiy elementlar, funksional yo'nalishlar, doimiy va o'zgaruvchan

hamda bevosita va bilvosita turlarga ajratish korxonalarini chuqur tahlil qilish imkonini berishini ko'rsatdi. Xarajatlarning to'g'ri guruhlanishi mahsulot tannaxsini aniq shakllantirish, foyda miqdorini haqqoniy hisoblash va moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, xarajatlardan samarali nazorat o'rnatish korxonalarining moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Bugungi bozor iqtisodiyoti sharoitida savdo korxonalarida xarajatlarni boshqarish tizimini takomillashtirish zarurati yanada ortib bormoqda. Shu munosabat bilan quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- savdo korxonalarida xarajatlarni hisobini zamonaviy axborot texnologiyalari asosida avtomatlashtirish;
- xarajatlarni rejalashtirish va byudjetlashtirish tizimini yanada takomillashtirish;
- doimiy xarajatlardan ulushini kamaytirish orqali korxonalar rentabelligini oshirish;
- xarajatlarni monitoringini kuchaytirish va ichki nazorat tizimini samarali tashkil etish;
- reklama, logistika va saqlash xarajatlarni optimallashtirish orqali muomala xarajatlarni qisqartirish;
- boshqaruv hisobida xarajatlarni tahlilining zamonaviy usullaridan keng foydalanish.

Yuqoridagi takliflarni savdo korxonalarida amaliyotiga tatbiq etish natijasida korxonalarda moliyaviy resurslardan yanada oqilona va samarali foydalanish imkoniyati kengayadi. Xarajatlarni puxta rejalashtirish va ular ustidan doimiy nazorat o'rnatish orqali ortiqcha sarf-xarajatlarning oldi olinadi, muomala jarayonlari samaradorligi oshadi hamda korxonalarining foyda darajasini barqaror ko'paytirishga erishiladi. Shu bilan birga, xarajatlarni optimallashtirish korxonalarining bozordagi raqobatbardoshligini kuchaytirib, ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, zamonaviy boshqaruv va hisob tizimlaridan foydalanish savdo korxonalarining iqtisodiy faoliyatini yanada takomillashtirib, uzoq muddatli rivojlanish uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni. 30.08.1996-yildagi 279-I-son. <https://lex.uz/docs/-90762>
2. O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining milliy standarti 21-son BHMS "Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy-xo'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi hisobvaraqlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma".
3. Karimov A.A., Kurbanbayev J.E., Jumanazarov S.A. **Buxgalteriya hisobi**. Darslik. — Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2019. — 624 b.
4. Karimov A.A., Kurbanbayev J.E., Jumanazarov S.A. **Moliyaviy hisob va hisobot**. Darslik. — Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2019. — 400 b.
5. Abdusalomova N.B., Temirov F.T. **Moliyaviy hisob**. O'quv qo'llanma. — Toshkent: "Iqtisodiyot", 2021. — 283 b.
6. Xolbekov R.O. **Buxgalteriya hisobi nazariyasi**. Darslik. — Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. — 200 b.

muhandislik **& iqtisodiyot**

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. May. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100